

LUKI-TUKI

LUKEMIS- JA
KIRJOITTAMISTAITOJEN
TUKEMINEN
IKAALISISSA

Ikaalisten kaupunki

Lukijalle

Tämä opas kertoo lukemisen ja kirjoittamisen eli lukitaitojen tukemisesta ikaalisissa. Lukemaan oppimiseen kuuluva aika vaihtelee ja sitä edeltää monenlaisten lukivalmiuksien kypsyminen. Aikuisen kannustus ja kiinnostus lapsen oppimista kohtaan on merkityksellistä lukivalmiuksien ja -taidon kehittymiseksi. Lukutaito on pitkälti kaiken myöhemmän oppimisen perusta.

Päävastuu lukemis- ja kirjoittamistaitojen opettamisesta on koulussa perusopetuksella. On kuitenkin paljon tahoja, jotka ovat mukana tunnistamassa ja tukemassa lukivalmiuksien ja -taitojen kehittymistä. Näitä on koottu tähän pieneen oppaaseen selkiyttämään tarjolla olevia tukikeinoja eri ikäkausina. Opas etenee lapsen kasvun mukaisesti alle kouluikäisestä peruskouluiän ylittäneeseen nuoreen ja siihen on koottu vinkkejä lukemisen ja kirjoittamisen tueksi eri ikä vaiheissa. Lisäksi oppaan loppuun on kuvattu palvelupolku lukitaitojen tukemiseksi ikaalisissa.

Perheen ja läheisten positiivinen asenne kaikenlaiseen lukemiseen edesauttaa. Kaikkein parhain keino vahvistaa lukitaitoja on lukea paljon. Jo aivan pienikin lapsi kannattaa tutustuttaa kirjojen maailmaan. Perheen esimerkki ja tuki on tärkeää lapsen lukuharrastuksen kehittymisessä. Lukemista on helposti saatavilla, sillä esimerkiksi kirjaston palvelut kuuluvat kaikille ikaalilaisille ilmaiseksi. Jokainen tämän oppaan osio alkaakin kirjaston tarjoamista palveluista lukemisen tueksi.

Tutustukaa rohkeasti erilaisiin kirjoihin ja luokaa teidän perheellenne sopivat lukemisen tavat!

Sisällys

Alle kouluikäinen lapsi.....	4
Alakouluikäinen lapsi.....	7
Yläkouluikäinen nuori.....	11
Perusopetuksen jälkeen.....	14
Lukitaitojen tukemisen polku Ikaalisissa.....	16
Yhteystietoja.....	17
Lisätietoa ja vinkkejä.....	18

Alle kouluikäiset

Kirjasto

Jo pienenkin lapsen kanssa on tärkeä lukea. Erityisen hyvin vauvan kanssa luettavaksi sopivat erilaiset runot ja lorut. Loruttelu on myös läheisyyttä ja yhdessäoloa, joka voi tilanteesta riippuen joko rauhoittaa tai rytmittää päivän askareita kuten vaipanvaihtoa ja pukemista. Toistuvat runot ja lorut myös kasvattavat lapsen sanavarastoa jo ennakkoon. Vauva- ja taaperoiikäisille on runsaasti tarjolla pahvisivuisia katselukirjoja, joiden avulla kirja tulee myös esineenä lapselle tutuksi. Hieman isompien taaperoiikäisten kanssa luettavaksi on tarjolla selkeitä kuvia, lyhyitä tarinoita ja vähän tekstiä sisältäviä kuvakirjoja. Leikki-ikäisten lasten kanssa voi uppoutua satujen ja haastavampien kuvakirjojen maailmaan myös keskustellen lapsen kanssa. Yhteiset lukuhetket rauhoittavat ja lisäävät läheisyyttä.

Alle kouluikäiset

Neuvola

Neuvolassa lukivalmiuksia kartoitetaan leikki-ikäiselle tehtävässä laajassa 4-vuotistarkastuksessa. Terveystarkastajan teettämät tehtävät arvioivat lapsen kielellisiä taitoja. Keskustelussa pyritään kartoittamaan suvussa olevat riskitekijät lukivaikeudelle. Mikäli tarkastuksessa herää epäilyä jatkotutkimusten tarpeesta, lapsi ohjataan puheterapeutin, toimintaterapeutin tai perheneuvolan psykologin arvioon. Vanhempien luvalla voidaan lapsen yksilöllisistä tukitoimista keskustella myös varhaiskasvatuksen kanssa, jotta hyväksi havaitut ja kuntouttavat harjoitteet otetaan osaksi myös päivähoidon arkea.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksessa kielenkehitystä ja lukivalmiuksia tuetaan monin eri keinoin esimerkiksi leikein, loruin ja pelien avulla. Perheitä kannustetaan lukemaan lapsille. Varhaiskasvatuksessa pyritään myös tunnistamaan lasten riskiä lukivaikeuksille. Neuvolan kanssa tehdään yhteistyötä lukiriskin kartoituksessa. Esiopetusvuoden syksyllä tehdään LUKIVA-arviointi, jos neuvolan 5-vuotisarvioinnissa lapsella on huomattu viitteitä lukivaikeuksista. Varhaisena tukena esiopetusvuoden keväällä voidaan antaa tehostettua kielellistä harjoitusta niille lapsille, joilla on siihen tarvetta.

Alle kouluikäiset

Puheterapia

Puheterapiassa voidaan arvioida ja harjoitella leikinomaisesti lukitaitojen valmiuksia: mm. kielellisen tietoisuuden, nimeämisen, kuuloerottelun ja myöhemmin myös kirjain-äännevastaavuuden taitoja. Etenkin esikouluikässä voidaan puheterapeutin arvion perusteella tunnistaa lapset, joilla on riski lukivaikeuksille. Puheterapiassa on tällöin mahdollista harjoitella nimenomaan lukivalmiuksia vahvistavia taitoja ja näin helpottaa lukemaan opettelua myöhemmin kouluikässä.

Toimintaterapia

Toimintaterapeutti arvioi lapsen valmiuksia, taitoja ja arjen toimintakykyä. Toimintaterapiassa voidaan tukea yksilöllisesti lapsen lukivalmiuksien kehittymistä esimerkiksi harjoittelemalla leikinomaisesti motorisia ja hahmottamiseen liittyviä taitoja (mm. kirjaintunnistus, kuvioden ja kirjainten kopioiminen, kynäotteen harjoittelu). Samalla harjoitellaan kykyä keskittyä erilaisten toimintojen ja tehtävien tekemiseen.

Alakouluikäinen lapsi

Kirjasto

Kaikkein parhain keino vahvistaa lukitaitoja on lukea paljon. Kirjaston lastenosastolta löytyy kirjoja kaiken tasoisille lukijoille. Aloittaville lukijoille on tarjolla tavutettuja kirjoja, joissa osassa on vain yksi lause sivua kohden ja runsas kuvitus tukemassa sisällön ymmärtämistä. Jo hieman enemmän lukeville on tarjolla eritasoisia helppolukuisia kirjoja. Kirjaston henkilökunta auttaa mielellään sopivan kirjan löytämisessä.

Perheen esimerkki ja tuki on tärkeää lapsen lukuharrastuksen kehittymisessä. Koulunsa aloittavalla lapsella on usein luja tahto oppia lukemaan. Lasta kannattaakin kannustaa lukemisessa etsimällä hänen taitotasoonsa sopivia kirjoja ja antaa lukemisen harjoittelulle aikaa päivittäin. Kun lukeminen on vielä hapuilevaa, lapsi saa kirjan kuvituksesta vahvistusta lukemalleen. On tärkeää, että alkuvaiheessa tarjottavat kirjat ovat riittävän lyhyitä ja yksinkertaisia. Näin mahdollistetaan myös se ilon ja onnistumisen tunne, kun lapsi lukee ensimmäistä kertaa kokonaisen kirjan!

Lastenosastolla on myös oma selkokielisten kirjojen kokoelma, jota kannattaa hyödyntää. Selkokieli on suomen kielen muoto, jossa kieltä on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on suunnattu heille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä.

Lukuvinkkejä

Alakouluikäinen lapsi

Alakoulu

Lukitaidot ovat tärkeimpiä koulussa opetettavia asioita. Koulu kannustaa lapsia ja perheitä lukemaan myös vapaa-ajalla. Osa koululuokista suorittaa kirjaston kanssa yhteistyössä lukemiseen kannustavaa Pirkanmaan lukudiplomia. Eri luokka-asteille löytyy myös mukautettu diplomi, joka motivoi heikompaa lukijaa antaen erilaisia suoritushetkiä.

Koulussa annetaan oppimisen tukea kolmella eri tuen portaalla: yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Lukiopetuksen tukea annetaan kaikilla tuen portailla. Tukitoimia tehostetaan, kun siirrytään tehostettuun ja edelleen erityiseen tukeen. Alkuopetuksessa pääpaino on kirjain-äännevastaavuuden vahvistamisessa ja myöhemmin oppimisen strategioissa. Koulussa on käytössä erilaisia apuvälineitä (mm. korostusviivaimet, äänikirjat, kuvatuki) opiskelun tueksi. Oppimateriaalit suunnitellaan oppilaan taitotasoa vastaaviksi ja tarvittaessa lapsi voi saada tukiopetusta. Erityisopettajalla on tärkeä rooli lukitaitojen arvioimisessa ja tukemisessa osana luokkamuotoista opetusta sekä erillisenä erityisopetuksena.

Kouluterveydenhuolto

Kouluterveydenhuollon tehtävänä on jatkaa lapsen kasvun ja kehityksen sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä. Lukitaitoihin vaikuttavien terveydellisten asioiden ja lääkityksien hoitovastuu on kouluterveydenhuollolla. Koululääkäri ja kouluterveydenhoitaja voivat osallistua moniammatillisiin työryhmiin koulussa (yksilöllinen oppilashuolto) ja terveydenhuollossa (lasten kuntoutustyöryhmä). Kouluterveydenhuolto toimii viestinviejänä kuntoutuksen ja oppimisympäristön välillä. Koululääkäri koostaa kuntoutussuunnitelman, mikäli lukikuntoutusta suunnitellaan Kelan tai kaupungin maksusitoumuksella. Diagnoosin lukivaikeudesta tekee lääkäri käyttäen apuna asiantuntijalausuntoja.

Alakouluikäinen lapsi

Koulupsykologi

Koulupsykologin työhön kuuluu lasten ja nuorten oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen. Jos koulun tukitoimet eivät riitä lukitaitojen kehittymiseen, koulupsykologi tekee lukivaikeuden arvioita sekä tarjoaa kuntouttavia käyntejä. Koulupsykologi voi järjestää yksilökuntoutusta lukitaitoihin perusopetusikäisille 2. luokasta alkaen tai mikäli todetaan tarve toteuttaa kuntoutus paikallisella tasolla lapsen tai perheen kokonaistilanteen vuoksi. Yksilökuntoutuksessa on aina mukana terapeutti, lapsen itsetuntoa ja itsetuntemusta vahvistava, ote.

Puheterapeutti

Puheterapeutti tukee lasta kielen ja puheen kehityksen haasteissa. Lukeminen ja kirjoittaminen ovat osa kielellisiä taitoja. Mikäli koulun tukitoimet eivät riitä lukitaitojen kehittymiseen, voivat alkuopetusikäiset lapset, joilla on myös laajempia kielellisiä vaikeuksia ja/tai aiempi asiakkuus puheterapiassa, saada yksilökuntoutusta lukitaitoihin tätä kautta. Kuntoutus voi painottua yksilöllisten tarpeiden mukaan mekaanisen lukemisen tukemiseen tai luetun ymmärtämisen tukemiseen sekä strategioihin selviytyä lukihaasteiden kanssa.

Toimintaterapeutti

Toimintaterapeutti arvioi alkuopetusikäisen lapsen taitoja ja arjen toimintakykyä. Lapsen lukitaitojen kehittymistä voidaan tukea yksilöllisessä toimintaterapiakuntoutuksessa mm. hieno- ja karkeamotorisia sekä näönvaraisen hahmottamisen taitoja vahvistamalla. Lukitaitojen ja tarkkaavuuden kehittyessä toimintaterapiassa tuetaan lapsen itsenäistä toimimista myös kirjallisen ohjeen mukaan.

Alakouluikäinen lapsi

Yksilökuntoutus maksusitoumuksella

Päävastuu lukitaitojen opettamisessa on koululla, missä tukea antavat opettajat, erityisopettajat ja koulupsykologi. Tarpeen mukaan lapsi voi saada myös yksilöllistä lukikuntoutusta puheterapiassa. Mikäli tarvitaan edellä mainittuja intensiivisempää ja yksilöllisempää lukikuntoutusta, asia viedään kaupungin kuntoutustyöryhmän päätettäväksi. Mikäli kuntoutuksen tarve on pitkäkestoinen, yleensä ainakin vuoden kestävä, harkitaan kaupungin maksusitoumuksella annettavaa neuropsykologista kuntoutusta tai Kelan vaativana lääkinnällisenä kuntoutuksena myönnettävää lukikuntoutusta neuropsykologisena kuntoutuksena tai puheterapiana.

Yläkouluikäinen nuori

Kirjasto

Yläkouluiässä lukeminen on helposti vaarassa jäädä muiden harrastusten ja kiinnostuksen kohteiden alle. Mahdolliset lukivaikkeudet luonnollisesti vähentävät intoa tarttua kirjaan, joten tuki, kannustus ja oikeanlaisen luettavan löytäminen ovat tässä vaiheessa tärkeitä tekijöitä. Kirjaston kokoelmassa on tarjolla hyvin eritasoisia ja erilaisia aiheita käsitteleviä nuortenkirjoja. Kannattaakin hyödyntää sekä kirjaston henkilökuntaa että erilaisia kirjasuosituksia kiinnostavan ja sopivan tasoisen luettavan löytämiseksi.

Selkokieli on suomen kielen muoto, joka on suunnattu heille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä. Nuortenosaston selkokirjakokoelmasta löytyy sekä selkomukautuksia klassikoista ja suosituista nuortenkirjoista että alun perin selkokielisiksi kirjoitettuja teoksia.

Jos kirjaan tarttuminen tuntuu nuoresta hyvin vaikealta, kannattaa kokeilla äänikirjoja. Niitä löytyy erilaisina äänikirjapalveluina ja -sovelluksina. Jos nuorella on todettu esim. lukivaikeus, on hänellä oikeus Celia-asiakkuuteen ja maksuttomaan Celia-äänikirjojen käyttöön. Palveluun voi rekisteröityä koulun erityisopettajan tai kirjaston kautta yhdessä huoltajan kanssa.

Yläkouluikäinen nuori

Yläkoulu

Koulussa annetaan oppimisen tukea kolmella eri tuen portaalla: yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Lukio-opetuksen tukea annetaan kaikilla tuen portailla. Yläkoulussa pääpaino on oppimisen strategioiden harjoittelussa. Koulussa on käytössä erilaisia apuvälineitä (mm. korostusviivaimet, äänikirjat, kuvatuki) opiskelun tueksi. Oppimateriaalit suunnitellaan oppilaan taitotasoa vastaaviksi ja tarvittaessa lapsi voi saada tukiopetusta. Erityisopettajalla on tärkeä rooli lukitaitojen arvioimisessa (7lk seulontatestit) ja tukemisessa osana luokkamutoista opetusta sekä erillisenä erityisopetuksena. Yläkoulun erityisopettaja kirjoittaa tarvittaessa kirjallisen lausunnon lukihäiriöstä esim. ajokortin suorittamista varten.

Kouluterveydenhuolto

Kouluterveydenhuollossa jatketaan kasvun ja kehityksen seuranta sekä arvioidaan haasteisiin annettujen tukitoimien riittävyyttä. 8. luokalla toteutetaan jälleen ns. laajaterveystarkastus, jossa nuoren kanssa keskustellaan muun muassa ajokorttiin ja jatkokoulutukseen liittyvistä kysymyksistä. Kouluterveydenhuolto pyrkii varmistamaan, että tarvittavat lausunnot on hoidettu kuntoon autokoulua tai jatko-opiskelupaikkaa varten. Joissain tilanteissa lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden diagnoosi voi olla tarpeen.

Yläkouluikäinen nuori

Koulupsykologi

Koulupsykologin työhön kuuluu nuorten oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen. Jos koulun tukitoimet eivät riitä lukitaitojen kehittymiseen, koulupsykologi tekee lukivaikeuden arvioita sekä tarjoaa kuntouttavia käyntejä. Koulupsykologi voi järjestää yksilökuntoutusta lukitaitoihin perusopetusikäisille. Mikäli nuorella on tarve pitkäkestoiselle ja tiiviille lukikuntoutukselle, voidaan suositella neuropsykologista yksilökuntoutusta kaupungin tai Kelan kustantamana. Koulupsykologi kirjoittaa tarvittaessa myös kirjallisen harkinnanvaraisen haun lausunnon lukihäiriöstä esim. ajokortin suorittamista varten.

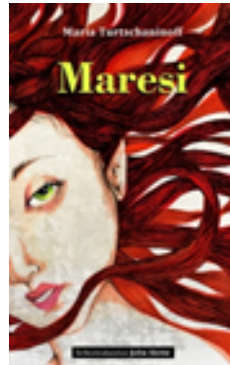
Perusopetuksen jälkeen

Kirjasto

Nuorten aikuisten ja aikuisten kohdalla lukivaikeuksien syyt voivat olla vaikeammin hahmotettavissa, mutta sitäkin tärkeämpää olisi niiden tunnistaminen, jotta voidaan löytää oikeat välineet lukemisen harjoitteluun. Jolllekin apu voi löytyä selkokirjoista, joissa rivit ovat lyhyitä ja teksti väljää, toiselle äänikirjat voivat olla oikea ratkaisu.

Selkokieli on suomen kielen muoto, jossa kieltä on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä. Selkokielellä julkaistaan sekä kauno- että tietokirjallisuutta, ja molempia löytyy myös Ikaalisten kirjaston kokoelmasta. Lisää tietoa selkokielestä ja selkokirjoista löytyy Selkokeskuksen sivuilta: <https://selkokeskus.fi/>.

Lukuvinkkejä

Mikäli nuorella on lukivaikeus tai muu este tavallisen kirjan lukemiselle, hän voi liittyä Celian asiakkaaksi. Celian äänikirjakokoelmasta löytyy yhteensä yli 40 000 nimekettä kauno- ja tietokirjallisuutta sekä oppikirjoja eri asteille. Peruskoulun päättäneet nuoret ja aikuisasiakkaat voivat hakea Celia-asiakkuutta Ikaalisten kaupunginkirjaston kautta. Korkeakouluopiskelijat saavat Celia-tunnukset oman oppilaitoksensa kirjaston kautta.

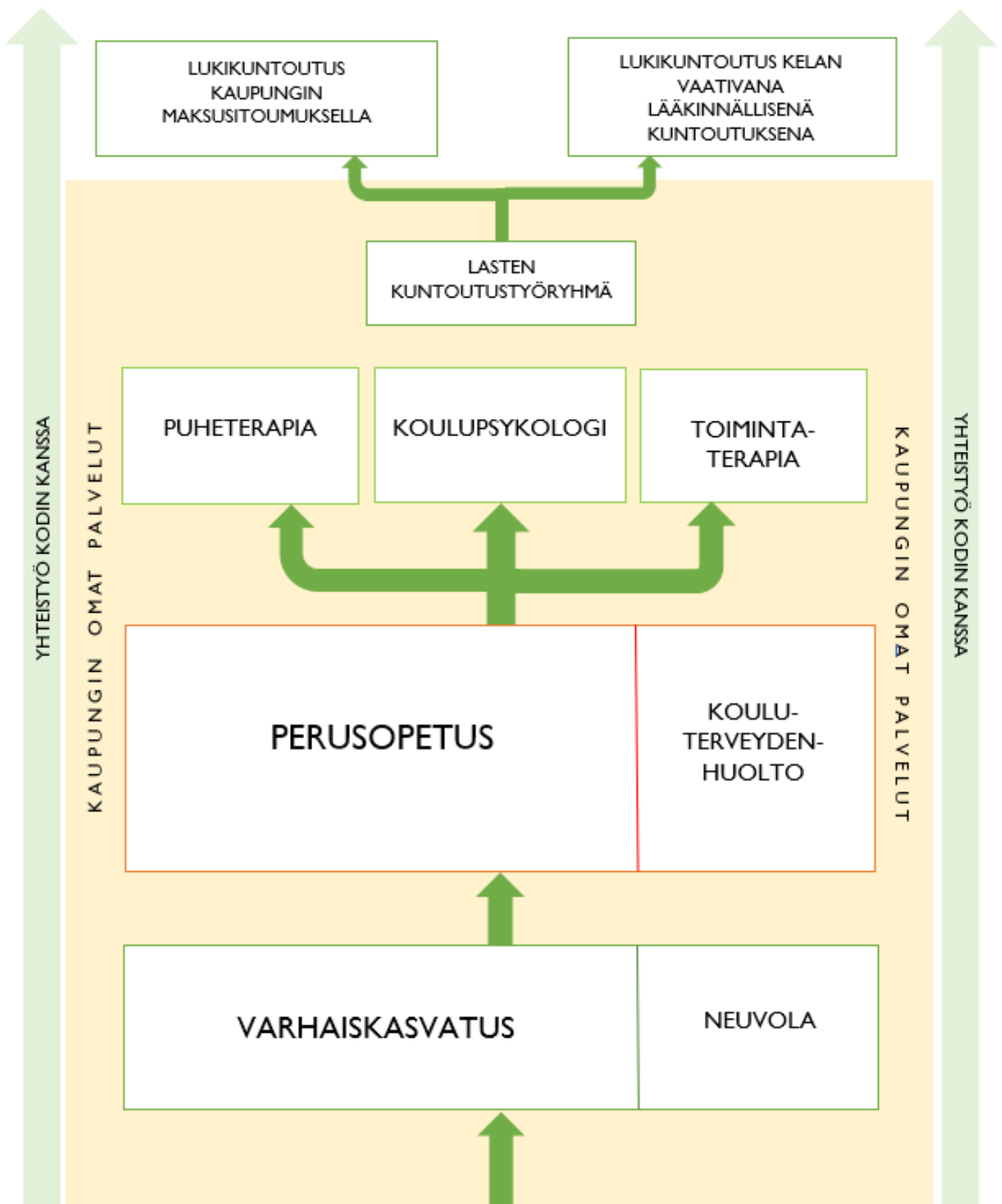
Perusopetuksen jälkeen

Toisen asteen opinnot

Myös toisen asteen opinnoissa annetaan oppimiseen monipuolista tukea. Mikäli lukemis- ja kirjoittamistaidoissa on haasteita, ei ole koskaan liian myöhäistä arvioida asiaa ja sitä kautta saada apua opiskeluun tai työelämään. Lääkärin todistus lukivaikeudesta tai erityisopettajan/ psykologin lausunto on yleensä edellytys erityisjärjestelyille opinnoissa. Lausunnossa voidaan myös suositella erityisjärjestelyjä, joita ovat esimerkiksi pidennetty aika kokeisiin ja tehtävien palauttamiseen, lupa nauhoittaa luentoja ja käyttää äänikirjoja sekä tietokonetta ja mahdollisuus tuottaa tekstiä sanelemalla. Ammatillinen ohjaaja voi myös tarvittaessa tukea koulutöiden tekemisessä.

Lukitaitojen tukemisen polku Ikaalisissa

Yhteystietoja

Ikaalisten kaupunginkirjasto

Poppelikatu 10

39500 IKAALINEN

puh. 044 073 0133

kirjasto@ikaalinen.fi

<https://ikaalinen.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/kirjasto/>

FB & IG: ikaalistenkirjasto

Neuvolan terveydenhoitaja

puh. 03 4501518 tai 03 4501515

Kouluterveydenhoitaja

puh. 044 7301275

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja

puh. 044 7301 251

Koordinoiva erityisluokanopettaja

puh. 044 7301365

Koulupsykologi

puh. 044 7306543

Puheterapeutti

puh. 044 730 1379

Toisen asteen psykologi (Saskyn IDEA-kampus)

puh. 044 730 6493

Lisätietoa ja materiaalia

Linkejä

- **Lukuinto-opas (Lukumotivaatiota ja monilukutaitoa koulun ja kirjaston yhteistyönä):**
http://www.lukuinto.fi/media/materiaalit/lukuinto_opas.pdf
- **Opas lukivaikeudesta lasten vanhemmille:**
https://www.nmi.fi/wp-content/uploads/2019/01/OMIS_Opas-lukivaikeudesta-lasten-vanhemmille_web.pdf
- **Monipuolisesti koottua tietoa lukihäiriöstä:**
<https://www.lukihairio.fi/lukivaikeus/>

Sovelluksia

- **Pienten lasten lukivalmiuksien tukemiseen:**
 - Ekapeli ALKU
 - Lola Pandan ABC-juhlat
 - Pikku Kakkosen ESKARI
 - Molla ABC (kirjainmuodot)
 - Eläinten juhlat

